

Tilbake i Buchenwald

Igjen står jeg der. Året er 2005. Det er 60 år siden frigjøringen av konsentrasjonsleiren Buchenwald utenfor Weimar.

En stor plass med minnestener for å markere hvor de enkelte brakkene i konsentrasjonsleiren lå. Plassen er dekket av sand, litt grønt gress innimellom, noen fugler kvitrer, luften er sval og ren. Alt virker så fredelig. Jeg føler ingenting.

Jeg lukker øynene. Brakkene reiser seg i søle og dritt, en sur røyk fra krematoriet river i nesene. Jeg fryser. Det er 8. januar 1944 og kaldt. Vi var blitt forespeilet at vi skulle bli sendt til et *Sonderlager*, og slik er det altså i et *Sonderlager*. Vi har ankommet med tog. Det er mørkt. Sterke lyskastere blander oss, schæferhunder bjeffer, SS-soldater skriker: *Los, los!* Ut med dere, og det litt faderlig fort! «Jedem das seine», enhver får som fortjent, står det skrevet i metall på porten. Avkledning. Fratatt alle eiendeler, også briller. Vi blir snauklippet, hvert hår på kroppen blir fjernet, dykkes ned i et kar med

illeluktende desinfeksjonsvæske. Vi blir undersøkt i anus og munn med samme spatel og får utlevert tynne pyjamasliknende, stripete fangedrakter og tresko. Vi har problemer med å kjenne igjen våre kullkamerater. Alt arbeidet blir utført av andre fanger med stor dyktighet og presisjon. Så blir vi sendt til karantenebrakken i full fart på klaprende tresko. Fra neste morgen opp kl 0430 med endeløse appeller morgen og kveld, lite mat og Steckrüben-suppe, en slags turnipsvariant, til middag.

Brakken er overfylt og full av lopper. Vi klo- rer på loppestikkene så de blir til verkende byller. Vi er sultne og fryser. Vi ser radmagre fanger i leiren. Fanger som hadde forsøkt å rømme, ble hengt med alle fangene utkommandert til appellplassen for å se på. En av våre egne dør, det første dødsfallet blant oss.

Arrestasjonen 30. november 1943

Jeg husker at det den gang ikke var noen eksamen i nevrologi, men vi måtte ha en klinisk praksis som måtte godkjennes. Fred Lange-Nielsen og jeg hadde en pasient sammen. Det var en mann i 40-årene med moderate symptomer på multipel sklerose. Vi hadde

stilt diagnosen og regnet med at alt skulle gå på skinner. Da jeg kom til inngangsdøren til Rikshospitalet, stod Jon Lundevall der. Han gav meg en lapp hvor det var skrevet at tyskerne ville arrestere studentene. Vi måtte komme oss i dekning raskest mulig. Jeg gav lappen til professor som sa at klinikken måtte gå sin gang. Et par ganger kom det inn en sykepleier som lavmælt fortalte professor, først at tyskerne var i anmarsj, og senere at de hadde omringet sykehuset. Vi som stod fremme på gulvet, kunne høre hva hun sa. Hver gang spurte vi om ikke klinikken burde avlyses, men fikk avslag. Til slutt ankom tyskerne, og arrestasjonen var et faktum.

Jeg kunne antakelig ha unngått arrestasjonen, hadde jeg bare ant hva som skulle skje. Den gang var det obligatorisk ventetid på minimum ett år mellom 1. og 2. avdeling. Jeg hadde en del av tiden vært såkalt ventestudent ved Fylkessykehuset (epidemi- sk avdeling) og Betesda sykehus (medisinsk avdeling) i Fredrikstad. De to sykehusene hadde felles overlege og assistent- lege. Jeg ble da vel kjent med undersøkelse og behandling av difteri, poliomyelitt og scarlatina, sykdommer som hadde en oppblomstring på den tiden. Dessuten hadde jeg lært en del indremedisin på Betesda. I 1943 var det stor legemangel. Jeg hadde fullført tre semestre av 2. avdeling, hvor de viktigste fagene var indremedisin og kirurgi, og ble tilbudt sommerjobb som midlertidig assistentlege. Ingen ferdig lege var tilgjengelig. Jeg takket selvsagt ja.

Overlegen var nylig blitt suspendert av ikke- politiske årsaker. Han hadde adgang til å oppsøke sykehusene, noe han jevnlig gjorde på Fylkessykehuset, til stor nytte for meg. Men ellers var jeg ganske mye alene om lege- jobben. Det var hardt arbeid døgnet rundt. Da semesteret begynte 1. september, ble jeg tilbudt å fortsette som midlertidig ansatt. Jeg husker jeg avsa, fordi jeg ønsket å fortsette studiet, noe jeg senere angret sterkt på.

Så åpner jeg øynene og ser i sollyset den fredelige plassen som rommer så mange vonde minner. Hvis hevnjerrige gjenferd eksisterer, burde de passe seg for å møte opp her i Buchenwald.

Elling Kvamme

Søndreveien 4J
0378 Oslo

Manuskriptet ble godkjent 29.9. 2005.

60 år etter frigjøringen av konsentrasjonsleiren Buchenwald ved steinen som markerer brakke nr. 41, der norske studenter var fanger i 1944–45. Fra venstre: Olav Bøyum (stud.med.), Kåre Rynning (stud.jur.), Jacob Knudsen (stud.real.) og Elling Kvamme (stud.med.). Per Jensen (stud.med.) var også til stede. Foto Petter Gjersvik